

Woorden als Wapens

College 3: Metafoorthetheorie

Dr. M. (Maarten) van Leeuwen

m.van.Leeuwen@hum.leidenuniv.nl

Programma vandaag

- Bespreking literatuur
- Groepspresentatie
- Weekopdracht

Kernbegrippen (1)

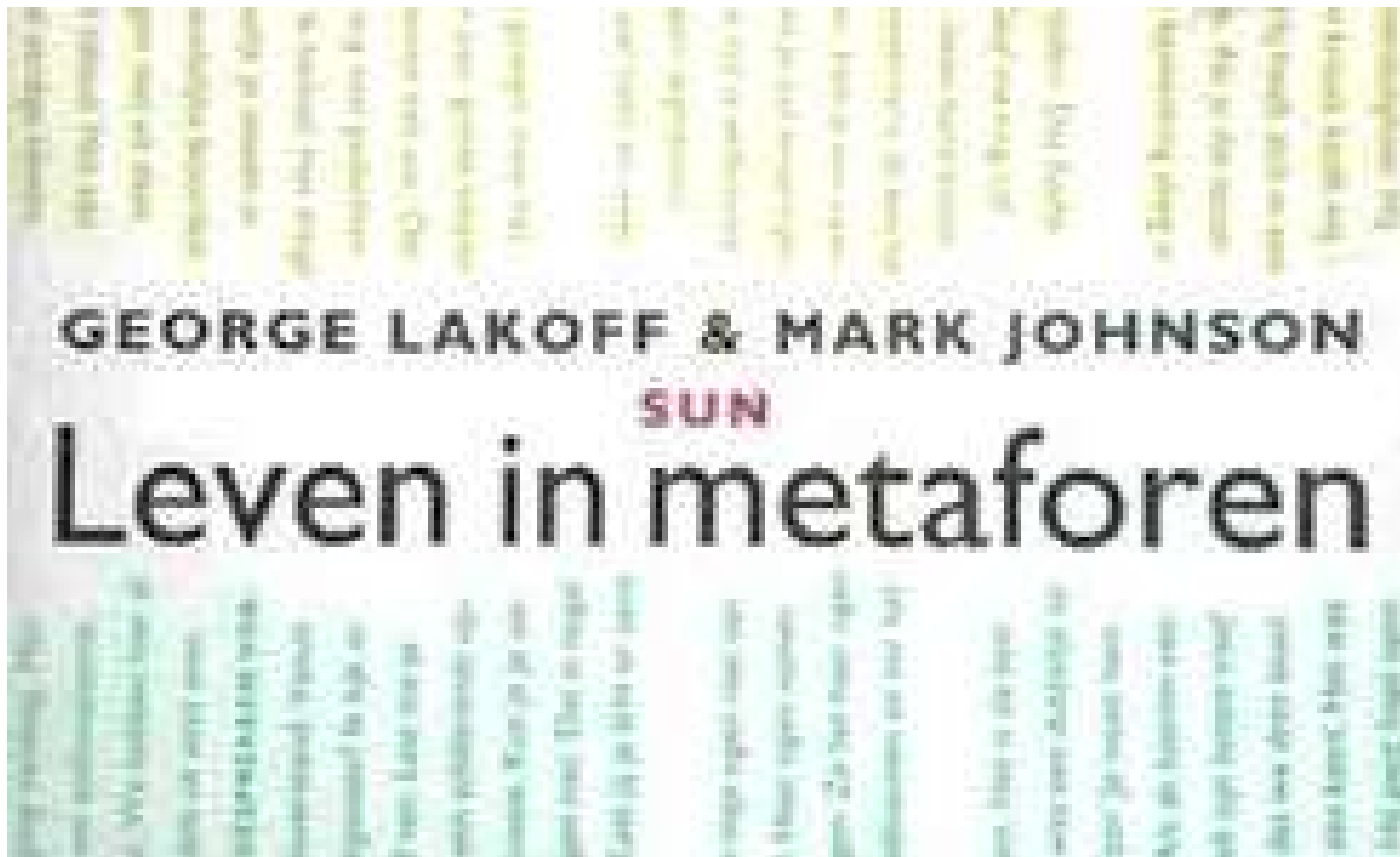
Vorige week

- *Framing en attribute framing*
- Argumentatieve oriëntatie
- *Valence consistent shift*
- *Offline- en online-effecten*

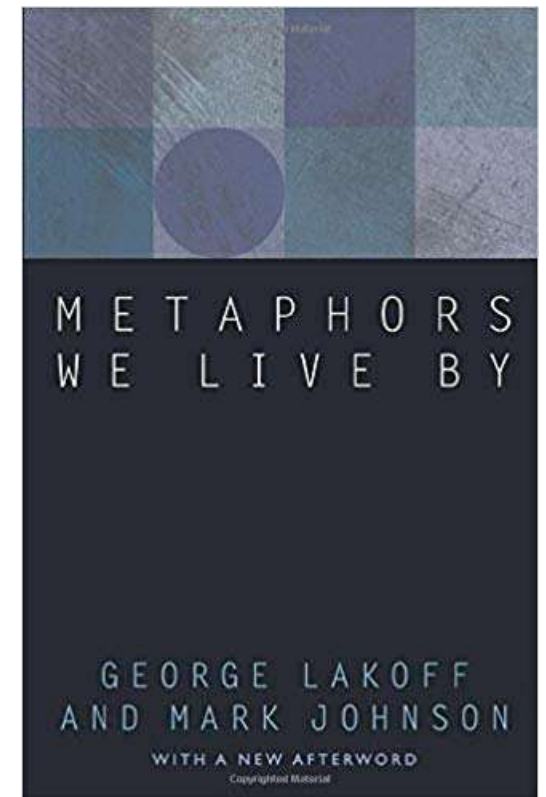
Deze week

- Conceptuele metaforen
- Bron- en doeldomein
- Structuur- en oriëntatiemetaforen, ontologische metaforen

Conceptuele metaforen

Vertaling van:

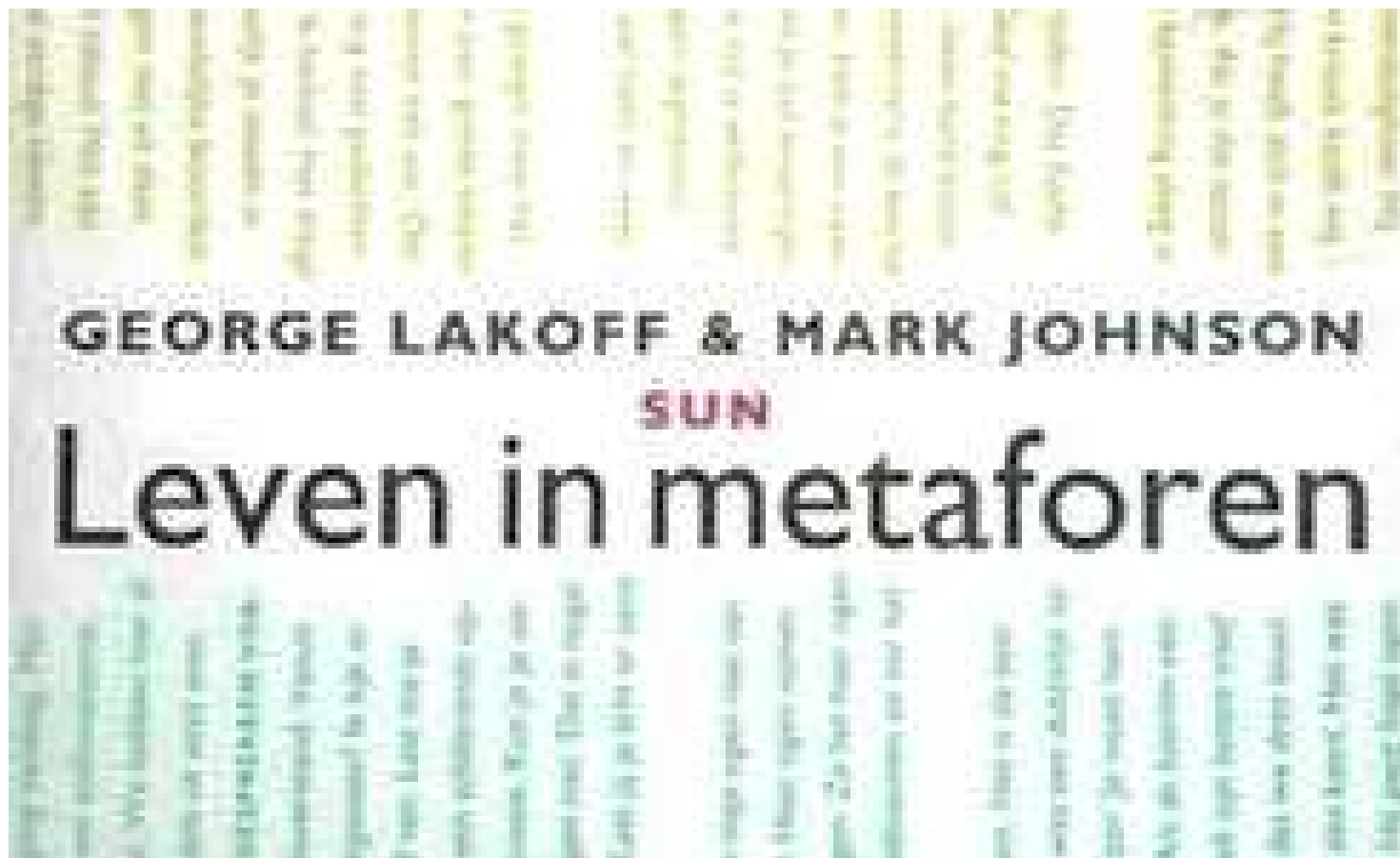

Universiteit Leiden

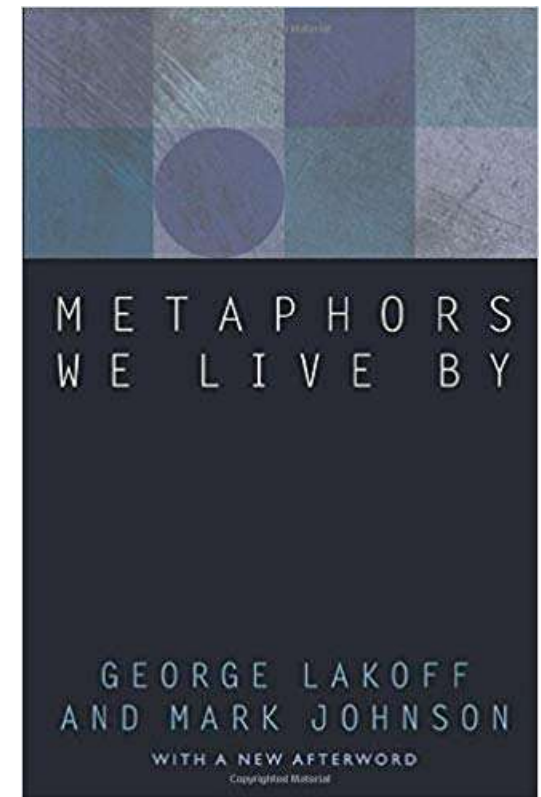
Discussievragen

1. Wat betekent het om 'in metaforen te leven'? M.a.w.: waarom deze titel voor Lakoff & Johnsons boek?
2. Waarom zijn sommige voorbeelden van Lakoff & Johnson in hoofdletters (bijv. 'TIJD IS GELD') en andere in kleine letters ('daar wil ik mijn tijd niet aan verspillen')?
3. Kun je een verband leggen met Sluiter's (2005) stellingname dat taal zowel 'descriptie' als 'predictie' met zich meebrengt?

Wat betekent het om 'in metaforen te leven' ('to live by metaphors')?

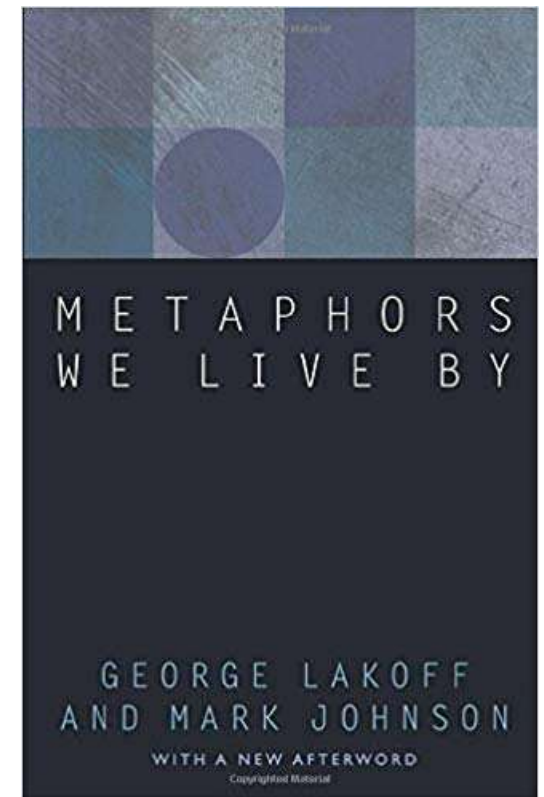
Vertaling van:

Universiteit Leiden

Wat betekent het om 'in metaforen te leven' ('to live by metaphors')?

- “Als het klopt dat ons conceptuele systeem grotendeels metaforisch van aard is, dan is de manier waarop we denken, wat we ervaren en wat we elke dag doen tot op grote hoogte een zaak van metaforen.” (L&J 1999, p. 11)
- (Denk ook aan linguïstische relativiteit (Sapir-Whorfhypothese)
 - De taal die we spreken determineert/beïnvloedt de manier waarop we de werkelijkheid waarnemen/erover nadenken

Conceptual Metaphor Theory

1. Metaforen zijn alomtegenwoordig in ons taalgebruik

- Vaak is de conventionele manier om over verschijnselen te spreken metaforisch van aard
 - Corona houdt ons in de greep; het virus grijpt ongeremd om zich heen; corona is onder ons en blijft onder ons (virus is een persoon/vijand)
 - We moeten blijven varen op het kompas van wetenschappelijke kennis en betrouwbare feiten; het is nog een lange weg naar het einde van de crisis (corona-aanpak is een reis)
 - (Zie Gagestein (2020) op <https://neerlandistiek.nl/2020/04/weerstand-tegen-metaforen-en-reframecovid-alternatieven-voor-oorlogsmetaforiek/>)

Conceptual Metaphor Theory

1. Metaforen zijn alomtegenwoordig in ons taalgebruik

Vaak is de conventionele manier om over verschijnselen te spreken metaforisch van aard

- Hamsteréééén
- Stapelkorting
- De scherpste deals
- De Oranje Leeuwinnen
- Etc.

Conceptual Metaphor Theory

1. Metaforen zijn alomtegenwoordig in ons taalgebruik
2. Metaforen structureren ons denken: metaforen in taalgebruik *zijn manifestaties van metaforische ideeën*

Conceptuele metaforen:

- DISCUSSIE IS OORLOG

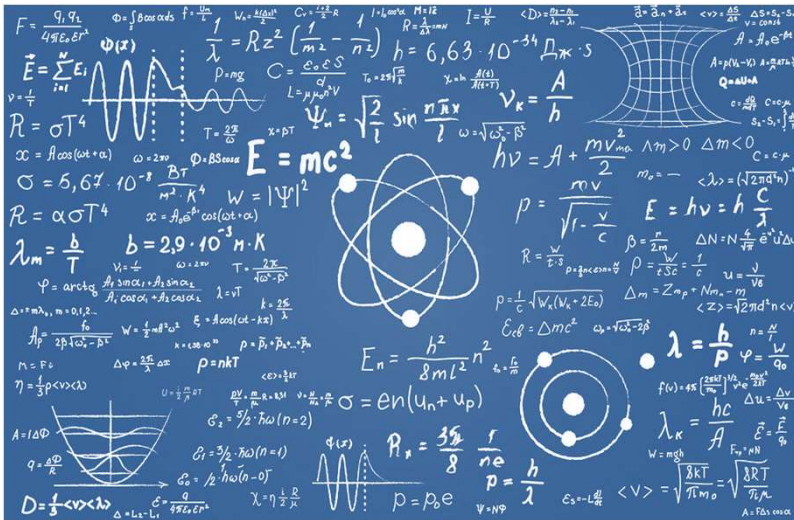
- Je stelling *verdedigen*, een standpunt *aanvallen*, je kritiek *treft me zwaar*, *vernietigend* oordeel, een *onhoudbaar* standpunt, dat *bestrijd* ik, welke *strategie* hanteer je?

- TIJD IS GELD

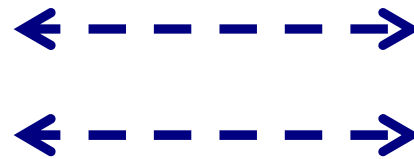
Dat is tijdverspilling, tijd *besparen*, vrije tijd *besteden*, tijd in iemand *investeren*, niet *beschikken over* voldoende tijd, *zuinig* met tijd omspringen, vrije dagen *sparen*, *welbestede* uurtje, *tijdrovende* klus, etc.

Conceptual metaphor theory

Metafoor is conceptueel fenomeen (i.e. een ordenende principe) dat abstracte domeinen (bijv. theorieën) aan concretere domeinen verbindt (bijv. gebouwen).

doeldomein

‘mapping’
THEORIE = GEBOUW

brondomein

Conceptual metaphor theory

Metafoor is conceptueel fenomeen dat abstracte domeinen (bijv. theorieën) aan concretere domeinen verbindt (bijv. gebouwen).

Conceptuele metafoor: THEORIE IS GEBOUW

- *Hoe onderbouw je je theorie?*
- *Waar baseer je dat op?*
- *Zijn er feiten die je theorie ondersteunen?*
- *Dat is een ongefundeerde theorie.*
- *De theorie is als volgt opgebouwd: ...*
- *Etc.*

Conceptuele metaforen

OORLOG (bron)

Vijanden ← - - - - →

Aanvallen ← - - - - →

Verdedigen ← - - - - →

Overgeven ← - - - - →

DISCUSSIE (doel)

Deelnemers

Ergens tegenin gaan

Je eigen standpunt aanhouden

Je eigen standpunt opgeven

OORLOG (bron)

Tegenstander/indringer ← - - - - →

Vechten ← - - - - →

Munitie ← - - - - →

Overwinning ← - - - - →

ZIEKTE (doel)

Bacteriën, virussen

Infectie

medicijnen

herstel/beterschap

Conceptuele metaforen

RUIMTE (bron)

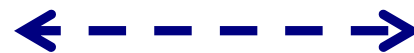
WETENSCHAP (doel)

Gebied

Discipline

Grensgebied

Verwante disciplines

Betreden van nieuw/onontgonnen terrein

Wetenschappelijke ontdekking

Conceptuele metaforen

- Bron- en doeldomein
 - Kennisinhoud en -structuur van het brondomein wordt overgedragen naar het doeldomein
 - DE EU IS EEN BODEMLOZE PUT
 - VOETBAL IS OORLOG

Conceptuele metaforen

- Bron- en doeldomein
 - Kennisinhoud en -structuur van het **brondomein** wordt overgedragen naar het **doeldomein**
 - DE EU IS EEN BODEMLOZE PUT
 - VOETBAL IS OORLOG
- Metaforen 'ramen'
 - Benadrukken en verhullen bepaalde aspecten
 - Voetbal is theater
 - Het ijzeren gordijn

Conceptual Metaphor Theory

3. Ons conceptuele systeem is geworteld in onze directe fysieke en culturele ervaring

- GELUKKIG IS BOVEN; DROEVIG IS BENEDEN

in *hogere* sferen zijn, *opvrolijken*, *opgewekt* humeur, *terneergeslagen* zijn, de moed *zonk* hem in de schoenen, ze leeft weer helemaal *op*, *opbeuren*, *opgetogen*, kop *op*, *in de wolken* zijn, *in de put* zitten

=> Geworteld in lichamelijke en culturele ervaring (bijv. afhangende schouders)

Typen metaforen

- Structuurmetaforen
- Oriëntatiemetaforen
- Ontologische metaforen

Typen metaforen

- Structuurmetaforen: gevallen waarin het ene concept een deel van de structuur van het andere concept bepaalt
- Oriëntatiemetaforen
- Ontologische metaforen

Vraag: wat voor soort metaforen zijn (a) INFLATIE IS EEN ENTITEIT, (b) TIJD IS GELD, (c) TOEKOMST IS VOORUIT?

- Structuurmetaforen: gevallen waarin het ene concept een deel van de structuur van het andere concept bepaalt
- Oriëntatiemetaforen: gevallen waarin concepten tot elkaar worden geordend op een manier die te maken heeft met oriëntatie in de ruimte
- Ontologische metaforen: gevallen waarin we kunstmatige begrenzingen opleggen (=> gebeurtenissen, handelingen, emoties, ideeën, etc. als entiteiten en substanties beschouwen)

Vraag: wat voor soort metaforen zijn (a) INFLATIE IS EEN ENTITEIT, (b) TIJD IS GELD, (c) TOEKOMST IS VOORUIT?

- **Structuurmetaforen:** gevallen waarin het ene concept een deel van de structuur van het andere concept bepaalt (b)
- **Oriëntatiemetaforen:** gevallen waarin concepten tot elkaar worden geordend op een manier die te maken heeft met oriëntatie in de ruimte (c)
- **Ontologische metaforen:** gevallen waarin we kunstmatige begrenzingen opleggen (=> gebeurtenissen, handelingen, emoties, ideeën, etc. als entiteiten en substanties beschouwen) (a)

Vraag: de personificatie ('Dit citaat geeft je een voorbeeld van een personificatie') is een subtype van één van de onderstaande metafoortypen. Van welk?

- **Structuurmetaforen:** gevallen waarin het ene concept een deel van de structuur van het andere concept bepaalt
- **Oriëntatiemetaforen:** gevallen waarin concepten tot elkaar worden geordend op een manier die te maken heeft met oriëntatie in de ruimte
- **Ontologische metaforen:** gevallen waarin we kunstmatige begrenzingen opleggen (=> gebeurtenissen, handelingen, emoties, ideeën, etc. als entiteiten en substanties beschouwen)
 - *Subtype: Personificatie*

Vraag: de personificatie ('Dit citaat geeft je een voorbeeld van een personificatie') is een subtype van één van de onderstaande metafoortypen. Van welk?

- **Structuurmetaforen:** gevallen waarin het ene concept een deel van de structuur van het andere concept bepaalt
- **Oriëntatiemetaforen:** gevallen waarin concepten tot elkaar worden geordend op een manier die te maken heeft met oriëntatie in de ruimte
- **Ontologische metaforen:** gevallen waarin we kunstmatige begrenzingsopleggen (=> gebeurtenissen, handelingen, emoties, ideeën, etc. als entiteiten en substanties beschouwen)
 - *Subtype: Personificatie: iets niet-menselijks wordt opgevat als iets menselijks.*

Weekopdracht

Nou, voorzitter, daar zitten ze dan. Het heeft even geduurd, maar dan heb je ook wat. Maar liefst 24 ministers en staatssecretarissen van het kabinet-Rutte III. Net zoveel zoals in de gemiddelde bananenrepubliek.

Iedereen en zijn moeder heeft een baantje gekregen. Sommige ministeries hebben zelfs twee ministers. Je hebt ministers 'van' en ministers 'voor'. Ze noemen dat stukje van de plenaire zaal ook wel 'Vak K'.

Maar een betere naam is: 'Planeet Rutte'. In hun eigen zonnestelsel. Een planeet losgezongen van de werkelijkheid van miljoenen Nederlanders. Met hun gelijk van de helft plus 1. Zie ze zitten. Beetje rondkijken, beetje lachen, beetje op hun telefoon. Eindelijk op het felbegeerde pluche. Altijd netjes in de maat gelopen. Altijd koffie gehaald voor Halbe, altijd gelachen om de grapjes van Pechtold.

En dan nu de beloning voor al die slaafsheid. Aangevoerd door die man daar in het midden, Mark Rutte, de grootste politieke leugenaar van de afgelopen 10 jaar maar in vak K De Zonnekoning, de baas van de planeet.

Weekopdracht

Nou, voorzitter, daar zitten ze dan. Het heeft even geduurd, maar dan heb je ook wat. Maar liefst 24 ministers en staatssecretarissen van het kabinet-Rutte III. Net zoveel zoals in de gemiddelde bananenrepubliek.

Iedereen en zijn moeder heeft een baantje gekregen. Sommige ministeries hebben zelfs twee ministers. Je hebt ministers 'van' en ministers 'voor'. Ze noemen dat stukje van de plenaire zaal ook wel 'Vak K'.

Maar een betere naam is: **'Planeet Rutte'**. In hun **eigen zonnestelsel**. Een planeet **losgezongen van de werkelijkheid** van miljoenen Nederlanders. Met hun gelijk van de helft plus 1. Zie ze zitten. Beetje rondkijken, beetje lachen, beetje op hun telefoon. Eindelijk op het felbegeerde pluche. Altijd netjes in de maat gelopen. Altijd koffie gehaald voor Halbe, altijd gelachen om de grapjes van Pechtold.

En dan nu de beloning voor al die slaafsheid. Aangevoerd door die man daar in het midden, Mark Rutte, de grootste politieke leugenaar van de afgelopen 10 jaar maar in vak K **De Zonnekoning, de baas van de planeet**.

HET KABINET RUTTE-
III IS EEN PLANEET

Strategisch?

Eigen voorbeelden

Geert Wilders stelt dat ontwikkelingshulp een “linkse hobby” is (“Het kabinet moet nu fors gaan snijden in al die linkse hobby’s zoals de miljarden die worden uitgegeven aan de Europese Unie, ontwikkelingshulp, milieu- en kunstsubsidies, Vogelaaarwijken, inburgering en ga zo maar door.”). **[bron?]**

De conceptuele metafoor die hier wordt gebruikt, is "ontwikkelingshulp is een linkse hobby." Deze metafoor gebruikt het concept van een "hobby" om ontwikkelingshulp af te schilderen als iets dat voornamelijk wordt gesteund door linkse politieke groepen en wordt gezien als een niet-serieuze, vrijblijvende activiteit zonder veel maatschappelijke waarde. De metafoor wordt tot uitdrukking gebracht in de tekst door het gebruik van de term "linkse hobby" om ontwikkelingshulp te beschrijven. Door deze term te gebruiken, impliceert Geert Wilders dat ontwikkelingshulp niet gericht is op concrete en effectieve doelstellingen, maar eerder wordt gezien als een persoonlijke voorkeur of interesse van linkse politici, zonder substantiële impact op de samenleving. Deze bewoording draagt bij aan de framing van ontwikkelingshulp als iets dat onnodig is en mogelijk moet worden verminderd of geëlimineerd, zoals blijkt uit de uitspraak over het snijden in ontwikkelingshulp. De metafoor versterkt dus zijn politieke boodschap en standpunt over dit onderwerp.

Eigen voorbeelden

Een metafoor die Hugo de Jonge tijdens de coronacrisis herhaaldelijk heeft aangehaald, onder meer hier:

“Omdat deze crisis niet een kwestie is van een week of van twee weken, deze crisis kan heel lang duren, het is een marathon die we moeten lopen en dus moeten we een beetje op elkaar passen.”¹

“Kortom: wat wij proberen te doen hiermee, is in die enorme marathon die we aan het rennen zijn met elkaar, iets van zuurstof bieden, om daarmee het ook langer te kunnen volhouden, want we zullen het nog eventjes moeten volhouden.”²

“Je zou kunnen zeggen: het is geen sprint, maar een marathon. Maar het is eigenlijk een marathon van allemaal sprints achter elkaar.”³

De Jonge beschrijft de coronapandemie in concrete termen uit de sportwereld; namelijk dat een marathon moet worden gelopen en dat het met een paar sprints niet gedaan is. Het beeld dat daarmee wordt opgeroepen helpt om grip te krijgen op de complexiteit van deze crisis. Natuurlijk loopt lang niet iedereen regelmatig een marathon, maar toch kan vrijwel iedereen zich iets bij voorstellen wat het betekent om heel lang te moeten hardlopen. Bovendien is niet iedereen even goed getraind, sterker nog, er zullen veel mensen zijn met zorgen of ze de eindstreep wel zullen halen. Velen zullen onderweg naar adem happen en hun best moeten doen om niet op te geven. Er zijn echter ook aspecten waar een pandemie niet zo goed te vergelijken is met een marathon. Ten eerste is de wedstrijdgedachte van een marathon niet op zijn plaats in een pandemie. Juist tijdens een pandemie is het belangrijk dat mensen naar elkaar uitkijken en de kwetsbaren beschermen waar mogelijk. Ten tweede is het bij een marathon duidelijk waar de eindstreep ligt. Dat hadden we tijdens de pandemie ook graag willen weten. Toch spreekt me deze metafoor aan omdat een marathon van iedereen vraagt om heel lang vol te houden. Deze gedachte stond ook voor mij tijdens de coronajaren centraal.

¹ <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/mediateksten/2020/03/19/persconferentie-minister-president-rutte-en-minister-de-jonge-over-aftreden-minister-bruins-en-het-bezoek-aan-verpleeghuizen>

² <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/mediateksten/2021/02/23/letterlijke-tekst-persconferentie-minister-president-rutte-en-minister-de-jonge-23-februari-2021>

³ <https://www.nporadio1.nl/nieuws/politiek/13b5fb68-7e74-4b88-b5c5-cfc7dba5003c/coronaminister-de-jonge-kijkt-terug-op-zware-tijd>

Eigen voorbeelden

Pieter Omtzigt presenteert zijn nieuwe partij neer als “een nieuwe dijk”. ‘De geschiedenis vertelt hoe Nederlanders eeuwenlang achter kwetsbare dijken en in zelfgemaakte polders vruchtbare grond bewerkten’. Deze quote komt uit de beginselen van de partij Nieuw sociaal contract. Het is op twee manieren tactisch gekozen: het heeft een herkenbare vorm, Nederlanders zijn immers bekend met het bedwingen van het water. Daarnaast heeft het versterken van dijken een connotatie van crisis. Omtzigt wil de politieke situatie het liefst neerzettten als een waar we richting een crisis bewegen, en we alleen gered kunnen worden door een grote dijk. Anders worden we overspoeld door bijvoorbeeld problemen al krimpende koopkracht, woningnood, asielcrisis.

Dit voorbeeld vond ik in de Volkskrant: <https://www.volkskrant.nl/columns-opinie/opinie-omtzig-presenteert-zich-met-beeldspraak-die-nederlanders-lief-is-die-van-het-water-des-te-vreemder-dat-hij-niets-zegt-over-het-klimaat~b406fd17/>

Eigen voorbeelden

<https://www.youtube.com/watch?v=DRcvYTGbK90>

De stekker van Jolande Sap

Eigen voorbeelden - 101

<https://www.youtube.com/watch?v=zcmwrdoPFFg> (Wilders, APB 2009)

Wilders, APB 2009

Het kabinet is vastgelopen **als een oude auto** die vastzit in het mulle zand. Het **piept** nog een beetje en het **kraakt**, maar iedereen kan zien dat **het beestje** nooit meer **een meter** zal **rijden**. De **accu** is leeg. (...) Dit zou om te lachen zijn, als het niet ging om de toekomst van Nederland. Dan kon je pret hebben om dat clubje hulpelozen dat angstig door de **beslagen ruit** naar buiten kijkt, hopen dat iemand ze kan vertellen welke kant ze op moeten. (...)

Wouter **zit achter het stuur**. André **zit in het babyzitje**. Jan Peter, die alles best vindt, zit vooraan omdat hij tevreden is zolang hij maar **voorin** mag zitten. Voordat **deze auto stil kwam te staan** in het bos hebben ze **onderweg** nog geprobeerd wat **ballast overboord te zetten**. Mevrouw Vogelaar werd als eerste aan een boom gebonden. De heer Aboutaleb **stapte** met al zijn paspoorten **uit** bij de halte Rotterdam. De heer Van Geel had het liefst **de afslag Brabant gepakt** om commissaris van de Koningin te worden. Jan Peter roept steeds “ik wil naar Brussel”. De Al Gorepapegaai van dit gezelschap, mevrouw Cramer, tettert **vanaf de achterbank** “niet zo **hard rijden**, dat is slecht voor de ijsberen”.

De enige **route** die de Partij van de Arbeid voorstelt om te **rijden**, zijn nog wat extra **rondjes** rond de grachtengordel. Minister-president, stop er toch mee. Stuur die **roestbak** naar de **sloperij** en incasseer die **slooppremie**. (Wilders, APB 2009)

Eigen voorbeelden

Simons biedt partijleden excuses aan voor gedrag Gario: 'Paard van Troje binnengehaald'." **[bron?]**

Rutte: Europa en Rusland staan als bokito's tegenover elkaar
[bron?]

Eigen voorbeelden

Mevrouw Hermans (VVD):

Voorzitter, dank u wel. Het zijn bijzondere Algemene Politieke Beschouwingen, met in vak-K een demissionair kabinet en in de zaal veel collega's die zich niet verkiesbaar hebben gesteld en die na de verkiezingen niet meer teugkomen. Via u, voorzitter, zeg ik tegen al die collega's: heel veel dank voor al uw werk in de afgelopen jaren en heel veel dank voor de goede samenwerking.

Over twee maanden zijn er verkiezingen. Bij die verkiezingen zien we heel veel nieuwe partijleiders; heel veel nieuwe gezichten die oplossingen presenteren voor de problemen die er zijn in Nederland. Partijleiders die plannen gaan neerleggen voor hoe zij de toekomst van Nederland zien. Met die nieuwe partijleiders begint er **een nieuw politiek hoofdstuk**.

Dat dat **nieuwe hoofdstuk** gaat beginnen, vind ik goed. **Een nieuw hoofdstuk** ook waarin we hopelijk weer politiek gaan bedrijven zoals die bedoeld is en waarin we bezig zijn met het oplossen, het fiksen van de problemen in het land, in plaats van met de gedoetjes hier in Den Haag. Hoe mooi zou het zijn als we allemaal oprecht naar elkaar luisteren, uitgaand van de goede intenties van de ander, niet vastzittend in ons eigen gelijk en openstaand voor verandering, en vanuit die houding inhoudelijk het debat met elkaar aangaan? Een inhoudelijk debat, gericht op het fiksen van problemen. Laat dat de stijl en de inzet zijn van het nieuwe hoofdstuk, en ook die van het debat hier, vandaag en morgen. De tijd is rijp.

Kernbegrippen (2)

- Conceptuele metaforen
- Bron- en doeldomein
- Structuur- en oriëntatiemetaforen, ontologische metaforen

Volgende week

College 4: Metaforen en gezondheidscommunicatie

Lezen: Semino (2021), Semino e.a. (2017), Reijnierse (2021)

Uitwerken: Weekopdracht (lever de dag voor 17.00 uur in via Brightspace op de dag voor het college)